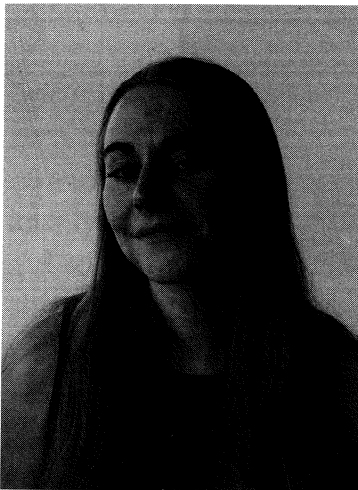

Hudkänsla

LINDA STURESSON WITT,
fil. mag. i etnologi vid Lunds uni-
versitet.

finnar eller acne finns där på huden, känselkroppar på gränsen mellan individ och omgivning. De öppnar och stänger kroppen mot omvärlden, definierar den inåt och utåt. De är synliga för andra och därmed hamnar de på ett irriterande vis mellan individen och omgivningen. Ofta blir de den "mood" eller stämning varigenom den drabbade agerar, upplever och känner av sitt liv.

Jag använder här ordet drabbad eftersom ordet beskriver en konkret upplevelse av att vara utlämnad. Det finns säkert de som har finnar och acne utan att uppleva det som besvärligt, men då är de inte heller drabbade, då *har* de acne. Den som är *drabbad* besväras. I det följande får vi följa några drabbade. *Olivia* är 25 år och fick finnar redan som 11-åring, men besvärades inte av dem förrän hon var 14 och skulle börja träffa killar. *Natasha* är 24 år och har problem med acne, hon arbetar inom modebranschen och anser att hennes finnar borde ha försvunnit med tonåren, något som även *Susanne* anser, även hennes acne har följt med sedan tonåren. Angående sin acne säger hon: "Ansiktet säckar ihop känns det som." *David* är 28 år, hans finnar har försvunnit, men han besvärades av dem under tonåren och än idag har han svårt att se fotografier av sig själv tagna under den perioden. *Karolina* är jämngammal med David och hade även hon acne i tonåren, idag har hon inga finnar. *Paula* drabbades av acne i 20-årsåldern. Slutligen har jag använt en röst, *Sara*, från internet-sajten www.akneproblem.nu, där personer som har problem med acne kan ge och få råd samt diskutera finnar och acne med andra drabbade. Jag börjar med det som omsluter oss alla, drabbad eller ej, vårt största organ: huden.

Utifrån hudens färg, form och tecken kan du bli be-

I Kamratposten återkommer kampen mot finnarna ständigt. Här från nr 13, 1999.

dömd, dömd, inkluderad eller exkluderad. I mötet med andra skapar huden föreställningar om vem du är. Huden är gränsen mellan individen och omgivningen och den är både vår känsel och känslig. Reklamens budskap är att den ideala huden är den naturliga huden, slät, spänstig, fräsch och jämn i färg samtidigt som den ska utstråla känslor som välbefinnande, harmoni och lugn. Bilder i reklam och i kvinnomagasin (ibland vet jag inte vilket som är vad) visar hud med... när jag tänker efter... ingenting. Där finns varken ärr, rynkor eller färgskiftningar. Ingenting säger ingenting om individen. Det liv som ska synas i huden är utan påverkan av stress, tid, hormoner, smuts eller olycka. Huden är homogen, anonym och utan personliga igenkänningstecken. Den hud som visas upp är ungdomens hy, glömt tycks då vara att

den kunde bestå av plitar, kvisslor, blemmor och finnar. I den massmediala omgivningen är finnen osynlig och den osynliga finnen förvandlar den synliga och vanliga finnen till ett stigma, till en hud med en avvikelse. Vem vill projicera sig själv in i ett ansikte fullt med kvisslor?

"Bilder inbjuder till jämförelser: de utgör ständiga påminnelser om vad vi är och vad vi ännu, om vi anstränger oss, kan bli", skriver Mike Featherstone (1994: 113), men det gäller inte bara bilder producerade av reklam- och kosmetikaindustrin, jämförelserna sker även mellan människor. Sara skriver: "Det hela blir inte bättre av att mina kompisar är jättesöta och har PERFECT hy...! Jag är så jävla trött på det här nu... önskar så innerligt att min hy kunde vara fin och jämn o len..." Även Natasha jämför sig ständigt med andra:

Jag har alltid velat ha den här perfekta baby-hyn som många tjejer har, man ser andra tjejer som är, helt enkelt fräscha och [...] jämna i hyn liksom och det känns som om de är världens vackraste bara för det. Man blir ju avundsjuk, för man känner ju sig ofräsch (Natasha).

Det finns nog få saker som så tydligt synliggör och påminner den drabbade om den egna tillgången på finnar som andras avsaknad av dem. Förutom spegeln, förstås.

SPEGEL, SPEGEL PÅ VÄGGEN DÄR ...

Spegeln är en förutsättning för att själv veta att finnen sitter där i ansiktet. Och hur skulle den inte kunna bli sedd? Den kan lysa lika röd som ett rödljus eller lika gul som en varningslampa. Det är framför spegeln som den drabbade kan se finnen, kanske upptäcka den och förödelsen den orsakar för första gången. Framför spegeln kan livet kännas hopplöst.

Varje dag när jag vaknar är det första jag gör att titta mig i spegeln för att se om det kommit någon ny finne, vilket det oftast har [...] Nu hoppas jag bara att den här medicinen ska hjälpa mig till att tycka om vad jag ser i spegeln när jag vaknar. Jag har trots allt inte förlorat hoppet (Sara).

Jag tänkte på finnarna som mest när jag skulle göra mig i ordning för skolan. Man skulle fixa frissan, göra sig fin, man skulle se bra ut. ... Utseendet har alltid varit viktigt för mig, jag är fåfång. Att känna sig ful när man stiger upp på morgonen och ska borsta tänderna och så har man fått en ny stor gul finne i pannan eller på hakan eller på halsen (David).

Jag speglade mig jämt när jag hade acne, helst hemma. Som jag minns det blev jag mer utseendefixerad när jag fick acne och det tog väldigt lång tid att göra sig i ordning på morgonen. [...] var tvungen att hålla koll på ansiktet, jag kände mig helt maktlös (Karolina).

Karolina och David har tillbringat mycket tid framför spegeln. David berättar att han "lätt kunde stå i en timme och klämma pormaskar och finnar". Även för Paula blev spegeln ett föremål som fick mycket uppmärksamhet. "Jag kunde inte låta bli att spegla mig, jag kunde sitta i flera timmar och stirra mig i spegeln och bara gråta. Jag vände och vred på ansiktet för att kolla om det hade blivit någon förbättring någonstans" (Paula).

Jag minns en gång när jag skulle ut med en kompis, jag hade verkligen försökt att göra mig fin, men jag blev bara sur när jag såg mig i spegeln. Jag började gråta, hon var helt paff, jag tror inte riktigt att hon fattade hur jobbigt det var (Karolina).

Framför spegeln kan den som drabbats reflektera över sig själv. Här kan hon eller han jämföra den egna bilden med bilder av andra och bedöma huruvida han eller hon lever upp till föreställningarna om vad som är vackert eller ej. För den som är drabbad förstör finnen och acnen huden, kroppen och utseendet. Han kan förvandla ansiktet till en handlingsarena för att få bort det som förstör. Spegeln är det redskap som används i jakten – framför den kan finnen behandlas, bearbetas, tvättas och klämmas.

Natasha: Jag tycker det känns som små maskar, äckliga grejer som måste komma ut ur en. Det känns så smutsigt och äckligt, så det är därför jag pillar ut dem.

Linda: Så du klämmer på dem?

Natasha: Ja, om de inte kommer ut så måste jag klämma ut dem. Om jag ser dem så måste jag klämma ut dem.

Att finnar var äckliga ansåg även David och "klämde man en pormask eller en gul finne så försvann den på ett sätt, då var den inte gul, just det gula tyckte jag var

äckligt [...]”. Olivia tycker att ”det ser så äckligt ut med en mogen finne som står rakt ut i ansiktet”, därför föredrar hon att klämma på dem. Äcklet drabbar något som hamnat på fel plats, skriver Mary Douglas: finnarna upplevs inte som synonymt med Jaget, eller som Susanne uttrycker det: ”de ska inte vara där känns det som”. Men de finns där ändå, som en del av kroppen.

När den som drabbas av acne anser att finnarna inte borde vara där kan acnen sägas förstöra hans eller hennes hodologiska karta, om det så handlar om dagens aktiviteter, självidentitet eller de sociala relationerna. Den drabbade kan bli ledsen, sur, känna hopp, hopplöshet, maktlöshet och äckel. Känsloerna är många, växlande och nästan påtvingade.

Spegeln är inte längre bara ett redskap, den är även en framkallare för känslor. Finnarna objektiveras, de görs till en separat del av kroppen vid sidan av jaget. Det är finnarna som får skulden för bristande självförtroende, självkänsla och ibland även för bristen på en partner. Livet skulle vara så mycket äktare utan dem. Men samtidigt så vet man att de inte går att fly från dem, de är inga objekt. Om de inte varit skulle livet kunnat laddas med en ny mening eller kvalitet. I stället är de irriterande delar av en själv som måste behandlas och bekämpas.

Arbetet att klämma, tvätta och smörja, är ett arbete *mot* finnarna. Metoderna blir ett sätt att försöka ta kontroll och återställa kroppen, ansiktet, huden, utseendet, identiteten och livet till dess egentliga form. På det viset tar finnarna mer plats än bara i ansiktet, de blir betydelsefulla för den drabbade. Känsloerna som är riktade mot finnarna är samtidigt riktade mot Jaget. De mångtydiga känslorna inför finnarna visar därmed paradoxalt nog

hur noggrant individen har socialiserats in i och tillägnat sig gällande normer och värderingar om vad som är vackert och fult och vad som ska betraktas som äckligt och fränstötande. De är synliga tecken på brott mot civilisationsprocessens grundregler om snygghet, kontroll och internaliserade sociala normer (Elias 1989).

Vem vill visa finnarna för andra? Men deras placering gör dem synliga, speciellt om de sitter i ansiktet, där de inte lika lätt kan döljas av en tröja, som acne på ryggen. Den drabbades situation är därmed misskrediterad, vilket i Goffmans termer innebär ”att den stigmatiserade individen tar för givet att det varigenom han skiljer sig från andra redan är bekant eller uppenbart” (Goffman 1993). Paula, David, Natasha, Olivia, Karolina, Sara och Susanne har alla erfarenhet av acne i ansiktet och så här uttrycker Susanne det:

Så fort jag ska träffa någon tänker jag på hur mycket finnarna syns. Man vet ju att folk ser. Tittar jag på en människa så ser ju jag hur den ser ut i ansiktet, det är inte så att man står och blundar, så man vet ju att de ser att man har finnar och det är det som gör ont, det är det, man vet att dom ser så mycket skit det är.

Susannes citat visar även vad finnar till stor del handlar om: den sociala relationen och bristande snygghet. Känsloerna mot finnarna och sig själv följer med den drabbade i mötet med andra. När jag frågar vad Susanne tror att andra tänker när de ser henne svarar hon, ”äcklig hon är, men så tror jag faktiskt hon tänker”. Karolina tyckte att ”det var väldigt jobbigt att ha acne, kändes som att folk tyckte man var äcklig, inte skötte sig”. När den drabbade känner sig ful och äcklig verkar det finnas en tendens att de förutsätter att andra tänker likadant om dem, att de är äckliga

DÖLJA DET SOM DÖLJAS KAN

Med olika strategier kan den drabbade dölja sitt tillkortakommande för andra. Natasha sminkar sig, eftersom hon tycker att "det känns som hela världen ser och tycker att det är ens eget fel att man inte sköter hygien och det är därför man har finnar". Sara skriver att hennes ansikte "är helt täckt av foundation och olika krämer och [hon] skulle aldrig drömma om att visa [sig] utan smink för nån". Karolina tyckte att "[d]et kändes groteskt att sminka över acnen, och lika äckligt att inte göra det. Jag minns att jag kände mig lite som fantomen på operan, du vet med masken". Olivia "skämdes verkligen över acnen och började försöka dölja ansiktet med en massa kosmetiska preparat" i 14-årsåldern, i dag, 11 år senare försöker hon dölja ärren.

Ur Kamratposten nr 13, 1998.

och fula, men även att det är deras eget fel. Finnar och acne har setts och ses än idag som symtom på bristande moral och kroppskontroll. Har bäraren hängett sig åt vissa "förbjudna frestelser", såsom onani och fet mat? Hur är det med den personliga hygien? Det finns en så stark moralisk dimension när det gäller finnar: synden straffar sig själv och finnar kan undvikas genom ett sundare och renare leverne. Acnen är skamtecknet. Skammen intensifierar iver för behandling och bekämpning.

Om de inte hade varit så osynliga i vår massmediala omgivning, bortlyfta t.o.m. ur reklamen för produkter mot acne hade det måhända varit lättare att visa sig med dem. Det finns ju då en bot. Den medialt existerande hyn har inte plats för finnar, de lämnar den drabbade ensam med sitt tillkortakommande, ett signum för fulhet och problemfyllda tonår.

Att täcka, pudra och kamouflera kan ses som materiella strategier för att få ansiktet att genomgå en förvandling. Ansiktet ska bli fint, eller i alla fall finare, acnen ska tonas ner och inte vara lika iögonfallande för andra. Sminket blir ett skydd mot skammen. Men sättet att föra kroppen blir också en sådan kulturell strategi. Sara skriver att hon inte har "haft uppsatt hår på nästan ett år nu och går alltid med håret som ett draperi". Paula använde sig också av håret men lade även till en extra kroppsdel efter behov:

Vi träffade min mans kompis och vi stannade och min man pratade med honom, men jag sa ingenting, vet inte ens om jag sa hej, jag tittade bara ner i marken och försökte gömma mig bakom min man. Håret hängde ner över ansiktet och med min andra hand låtsades jag klia mig i tinningen för att skymma halva ansiktet (Paula).

Handen får ett nytt användningsområde, den blir inte längre bara något man grep-

par med, den blir även något att dölja med. När den drabbade ska ta sig från en plats till en annan är det bra att titta ner i marken och gå snabbt. Mörkret är att föredra framför ljuset.

Eva-Lis Bjurman menar i sin studie av kärlekens framväxt på 1700-talet, att Cornelia alltid satte sig "en bit från ljuset, som alla flickor med pubertetsfinnar" (Bjurman 1998:56). Att låta skuggan falla i ansiktet är att dölja sin acne, men det innebär ett offentligt liv i skymundan.

Gör verkligen allt för att undvika dagsljus [...] Jag hatar starka lampor [...] När jag går ut på helgerna och vistas på mörka uteställen skjuter mitt självförtroende i höjden! Då är jag ganska populär och flera killar brukar vilja ha mitt nummer och kanske ta en fika dan efter. Men hur gärna jag än vill det kan jag bara inte det. Om jag gör det kommer de att se hur ful jag är i ljus och ångra att de bytte nummer med mig (Sara).

Mörkret kan vara ett skydd på offentliga platser som puben och krogen. Men krogen är också kännetecknad av närhet, vilket kan vara en anledning för andra drabbade att inte ta plats, "[s]kulle nån prata med en på krogen så då vet man att de är så nära" (Susanne). Det finns hos informanterna ytterligare en strategi – den att inte ta plats, bokstavligen.

I början åkte jag aldrig buss. För på bussen var man tvungen att kliva på där framme, betala, betala till busschauffören och sedan vända sig om och gå och sätta sig och man vet att alla tittar på en, eftersom alla väntar på att man ska bli färdig så att bussen kan köra igen. Bara tanken på att jag skulle åka buss fick mig att må fysiskt dåligt. Jag fick ont i magen och blev illamående och oroade mig flera dagar i förväg, så någon fick köra mig när jag var tvungen att åka någonstans. Annars undvek jag de flesta platser, utom skogen och promenadområden där det inte var troligt att träffa så många människor (Paula).

Karolina ville inte följa med sina kompisar för att fika och stannade hemma istället. Hemmet blir en plats där risken att drabbas av reaktioner från andra blev mindre, det kunde bli en tillflyktsort, men samtidigt var det i hemmet som sminkningen, klämmandet, tvättandet och reflekterandet framför spegeln skedde. Det var med den materiella erfarenheten av hemmet som de drabbade kunde oroa sig för hur de kom att bli bemötta och sedda av andra.

FRÅN KÄNSLA TILL SINNESSTÄMNING

Att dölja acnen med smink, att titta ner i marken för att slippa se och bli sedd och att undvika att ta plats blir strategier för att undvika skam. Men det innebar samtidigt att de bekräftade normen att acne är en avvikelse som bör döljas. De bekräftade alltså sitt "avvikande" utseende för att inte bli stigmatiserade av andra. Skammen blev inte bara är en känsla för social kontroll, den blir även en källa för självkontroll. Den Andre blev ständigt närvarande, världen genomsyrad av plötsligt uppdykande skam. Den blev en sinnesstämning som sträckte sig långt längre än den direkta situationen.

Stunderna framför spegeln blev en inskolning i hopplöshet och maktlöshet framför spegeln, ett närstudium av konsten att känna sig ful och äcklig. Det rum genom vilket individen rörde sig gavs en ny mening och platser annars förknippade med glädje blev hotfyllda. De människor jag mött, såg platsen genom en stämning; platser som tidigare varit oproblematiske blev nu sensibiliserade. En buss i sig är kanske inte så skrämmande men de människor som befinner sig i bussen fyller den med känslor. Den drabbades rörelser kom att kännetecknas av distans eller i alla fall

försök till distansering. Det fanns en högt uppdriven känslighet för den egna kroppens rörelse och en medvetenhet om andra kroppar och var de befinner sig i förhållande till den egna. Finnarna skapar känslor, vilka skapar upplevelser och upplevelserna skapar känslor där den egna och andras kroppar ställs i ständig fokus.

Den drabbade laddar finnen med mening och gör den till ett fenomen som förstör. Känsligheten inför normer och regler blir extremt uppdriven. Finnen finns på det viset mellan individen och omgivningen, den är det stigma som gör omgivningen till bärare av den övervakande blicken. På något sätt förlorar den drabbade kontrollen över sitt eget ansikte och gör det till en handlingsarena där andra har rätten att skriva in tolkningar. De många stunderna framför spegeln vittnar om kampen för att återvinna den kontrollen.

LITTERATUR

Bjurman, Eva-Lis, 1998. *Catrins intressanta blekhet. Unga kvinnors möten med de nya kärlekskraven 1750–1830*. Stockholm/Stenhag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Elias, Norbert, 1989. *Sedernas historia*. Stockholm: Atlantis.

Featherstone, Mike, 1994. *Kultur, kropp och konsumtion*. Stockholm/Stenhag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Goffman, Erving, 2003. *Stigma. Den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Prisma.

Internet

www.akneproblem.nu
April 2004.

SUMMARY

More than Skin-deep

Pimples can, when they appear, claim much more space in life than just the spots in the face. For the one who is badly affected, pimples become central for the way in which the person acts, feels and experiences the world. The many hours in front of the mirror is a socialisation into a stigmatised identity where the critical gaze of others and a feeling of shame are constantly present. The affected ones go to any length to take control over body, skin, face and looks. If different cures or heavy makeup is not enough, all kinds of body micro-practices are set to work: using one's hair or hands to cover up or avoiding bright lights. As an acne person one experiences the world through the pimples, sensitizing oneself to situations, norms and the cultural interpretations of others.